

БАГДАНОВІЧ І.І.

**ВЫВУЧЭННЕ ГІСТАРЫЧНЫХ КРЫНІЦ ЯК СРОДАК РЭАЛІЗАЦЫІ
КАМПЕТЭНТНАСНАГА ПАДЫХОДУ Ў НАВУЧАННІ ГІСТОРЫІ**

(У зб.Сучасныя падыходы да вывучэння крыніц па гісторыі Беларусі. Да 1000-годдзя летапіснай Літвы: матэрыялы навук.-тэар. Канф.,г. Мінск, 18 снеж.2009г./Бел.дзярж.пед.ун-т імя М.Танка; рэдкал.М,М, Забаўскі, А.П. Жытко (навук.рэд.) Г.А. Космач і інш. Мінск, БДПУ, 2009г. – С.237-240.)

Ключавыя словы: Гісторыя, гістарычная крыніца, кампетэнцыя, кампетэнтнасць, кампетэнтнасны падыход, метадычныя шляхі, вучэбны працэс.

Упершыню паняцце “кампетэнцыя” пачало выкарыстоўвацца ў 70-х гадах ХХст. у ЗША для вызначэння якасцей паспяховасці ў прафесійнай дзейнасці ў сферы бізнесу. З гэтага часу кампетэнцыі пачалі разглядацца як складовая частка любой паспяховай прафесійнай дзейнасці. Яны пачынаюць пранікаць ў адукацыю і займаюць цэнтральнае месца ў сучаснай сістэме адукацыі краін Захаду[1, с. 5.]. Гэта звязана ў першую чаргу з развіццём інфармацыйных тэхналогій. Іх развіццё прывяло не толькі да павелічэння ў дзесяткі разоў аб’ёму спажываемай інфармацыі, але і да яе хуткага старэння і няспыннага абнаўлення. Нават спіс асноўных прафесій на Захадзе пачаў абнаўляцца кожныя 7 гадоў напалову. Таму, каб быць паспяховым, сучаснаму чалавеку не толькі прыходзіцца адносна часта мяняць месца работы, але і перакваліфікавацца ў сярэднім 3-5 разоў за жыццё.

У такіх умовах прадуктыўнасць прафесійнай дзейнасці залежыць не ад валодання, якой бы то ні было раз і назаўсёды засвоенай інфармацыяй, а ад умення арыентавацца ў інфармацыйных патоках, ініцыятыўнасці, умення спраўляцца з праблемамі, шукаць і выкарыстоўваць недастаючыя веды або іншыя рэсурсы. Адпаведна сур’ёзна мяняюцца патрабаванні да супрацоўнікаў.

Месца эфектыўна спраўляючагася са сваімі абавязкамі выканаўцы заняў вобраз работніка ініцыятыўнага, які ўмее браць адказнасць на сябе і прымаць рашэнне ў нявызначаных, нестандартных сітуацыях, які умее працаваць у групе на агульны вынік, самастойна вучыцца каб кампенсіраваць недахоп прафесійных ведаў, неабходных для вырашэння канкрэтнай праблемы.

Разам з тым праблематыка кампетэнцый не абмяжоўваецца рамкамі паспяховай прафесійнай дзейнасці. Гэта праблема агульначалавечая, скіраваная на вырашэнне не толькі прафесійных, але і асабістых, сямейных і агульнаграмадзянскіх задач. На думку І.А. Зімяй ідэальны тып чалавека сучаснага дэмакратычнага грамадства – гэта самастойны, прадпрымальны, адказны, камунікабельны, талерантны чалавек, здольны бачыць і вырашаць праблемы аўтаномна, а таксама ў групах, гатовы і здольны пастаянна вучыцца новаму ў жыцці і на рабочым месце, самастойна і пры дапамозе іншых знаходзіць і прымяняць інфармацыю, працаваць у камандзе і г.д.[2, с.21]

Неабходнасць навучання пералічаным кампетэнцыям, па сутнасці, з'яўляецца адказам сістэмы адукацыі на выклікі сучаснага грамадства, якое характарызуецца ўзрастаючай складанасцю і дынамізмам. Таму і кампетэнтнасны падыход да навучання скіраваны на тое каб не павялічваць аб'ём інфарміраванасці чалавека ў розных прадметных абласцях, а дапамагчы людзям самастойна вырашаць праблемы ў незнаёмых сітуацыях. Тыя ж уменні, якія дапамагаюць чалавеку арыентавацца у новых сітуацыях сваёй прафесійнай дзейнасці, асабістага і грамадскага жыцця і дасягаць пастаўленых мэт, сталі называць кампетэнцыямі, або ключавымі кампетэнцыямі.

Такім чынам, *кампетэнтнасць* – гэта характарыстыка, якая даецца чалавеку ў выніку ацэнкі эфектыўнасці і выніковасці яго дзеянняў, скіраваных на вырашэнне пэўнага кола значных для дадзенай супольнасці праблем. Веды, уменні, навыкі, здольнасці, матывы, каштоўнасці і перакананні разглядаюцца як магчымыя састаўляючыя кампетэнтнасці, але самі па сабе яшчэ не робяць чалавека кампетэнтным.

Усе кампетэнцыі можна падзяліць на тры асноўныя групы: 1) прафесійныя (спецыяльныя), якія неабходныя спецыялісту для рэалізацыі яго прафесійнай дзейнасці; 2) надпрафесійныя, якія неабходныя каб эфектыўна працаваць у арганізацыі; 3) ключавыя, якія ўключаюць уменні і якасці, неабходныя кожнаму члену грамадства для паспяховай сацыялізацыі ў ім[3. с.53].

Новыя стандарты вышэйшай гістарычнай адукацыі ўтрымліваюць не толькі пералік прадметных ведаў, але і даюць шырокі пералік уменняў і спосабаў дзейнасці, якія ляжаць у аснове авалодання студэнтамі ключавымі агульнавуковымі кампетэнцыямі неабходнымі будучаму настаўніку гісторыі.

Сярод найважнейшых з іх *кампетэнцыі пазнавальнай дзейнасці*: гатоўнасць самастойна вырашаць складаныя задачы і здольнасць рашаць праблемныя сітуацыі; прымаць нестандартныя рашэнні; крытычнасць мышлення; здольнасць і звычка ў пазнанні абстрагіраваць ад неістотнага і канцэнтрыравацца на галоўным і сутнасным; уменне структурыраваць і прырошчваць веды; здольнасць навучацца самастойна і важныя *агульнапрафесійныя кампетэнцыі*: вызначаць мэты і адукацыйныя вынікі вучня на мове ўменняў(кампетэнцый); уключаць вучняў у розныя віды работы ў адпаведнасці з вызначанымі вынікамі навучання з улікам іх схільнасцей, індывідуальных асаблівасцей і інтарэсаў; кіраваць групавой праектнай дзейнасцю вучняў; займаць экспертную пазіцыю ў адносінах да дэманструемых вучнямі кампетэнцый і ацэньваць іх пры дапамозе адпаведных крытэрыяў; арганізоўваць дыскусію і ўдзельнічаць у ёй, разумеючы, што ўласны пункт гледжання можа таксама быць падвергнуты сумненню і крытыцы; ажыццяўляць рэфлексію ўласнай дзейнасці і сваіх паводзінаў у працэсе вучэбных заняткаў і карэктаваць іх; ствараць на занятках атмасферу, у якой вучні жадалі б выказаць уласныя сумненні, думкі і пункты гледжання на прадмет, які абмяркоўваецца, нават тады, калі яны і разыходзяцца з тымі, якія ўжо існуюць.

Фарміраванне пералічаных кампетэнцый не магчымае без шырокага выкарыстання ў працэсе вывучання ў вучэбна-метадычнай і сусветнай гісторыі і спецыяльных гістарычных дысцыплін разнастайных крыніц гістарычнай інфармацыі і, ў першую чаргу, дакументальных. Менавіта работа з гістарычнымі дакументамі, іх аналіз і абагульненне ляжаць у аснове фарміравання трывалых і паўнацэнных гістарычных ведаў, арганізацыі самастойнай пазнавальнай і навукова-даследчай работы студэнтаў, выпрацоўкі ў будучых настаўнікаў гісторыі ўменняў і навыкаў гістарычнага даследавання, самастойнага пошуку даставерных і рэпразентатыўных крыніц інфармацыі, іх выкарыстанне ў вучэбных і даследчых мэтах.

Метадычныя шляхі выкарыстання гістарычных крыніц самыя разнастайныя: а) уключэнне гістарычных дакументаў ў лекцыйнае ізлажэнне ў якасці эфектыўнага сродку ілюстрацыі і канкрэтызацыі вывучаемых гістарычных фактаў; б) разбор гістарычнага дакумента выкладчыкам, як аснова фарміравання гістарычных паняццяў і тэарэтычных абагульненняў; в) аналіз гістарычнага дакумента ў якасці ўзору яго знешняй і ўнутранай крытыкі на аснове выкарыстання метадаў гістарычнага пазнання і даследавання і г.д.[4, с.102].

Вельмі важным сродкам фарміравання прафесійных кампетэнцый з'яўляюцца практычныя заняткі, у аснове арганізацыі якіх ляжыць вывучэнне гістарычных дакументаў, іх аналіз і інтэрпрэтацыя. У сувязі з гэтым актуальнай з'яўляецца распрацоўка і выданне сучасных хрэстаматый па гісторыі, бо хрэстаматы і зборнікі дакументаў, выдадзеныя ў савецкі час састарэлі.

Забяспячэнне выкладання гісторыі новымі хрэстаматыямі і зборнікамі дакументаў патрабуе ад аўтараў вялікай работы па іх навуковай і метадычнай апрацоўцы. Пры гэтым трэба імкнуцца захаваць гістарычную аб'ектыўнасць, бо вельмі часта аўтары, спасылаючыся на неабходнасць адаптацыі пісьмовых крыніц да глыбіні вывучэння гістарычнага факта, робяць значныя купюры дакументаў, якія часта поўнасцю скажаюць іх змест.

Гэта практыка была шырока распаўсюджана ў савецкі час, калі з твораў класікаў марксізма-ленінізма вырываліся асобныя цытаты і падганяліся пад падзеі, якія не мелі ніякага дачынення да таго аб чым гаварылася ў арыгінале. Так у гады застою на аснове чатырох цытат У.І. Леніна вырваных з кантэксту розных яго работ, была прыдуманая цэлая “навуковая” тэорыя аб існаванні асобнай ступені грамадскага развіцця (развітага сацыялізму), якая ляжыць паміж сацыялізмам і камунізмам. Пры гэтым азначаныя цытаты нічога агульнага з брэжнеўскім развітым сацыялізмам не мелі. Такая ж практыка распаўсюджвалася і на складанне хрэстаматый і нават акадэмічных зборнікаў дакументаў, у якіх паяўляліся шматкроп’і на месцы фрагментаў, якія не ўкладваліся ў канцэпцыю аўтара-складальніка.

У пісьмовых крыніцах гістарычныя з’явы асвятляюцца з пазіцый іх аўтараў. Таму пры адаптацыі гістарычнай крыніцы для выкарыстання ў вучэбных мэтах неабходна даваць адпаведныя каментарыі, якія ўтрымліваюць характарыстыку эпохі, абставіны, у якіх створаны дакумент і тлумачэнне пазіцыі аўтара ці аўтараў гістарычнага дакумента, іх адносін да вивучаемай падзеі. Гэта значна аблегчыць работу навучэнцаў з гістарычнай крыніцай. Таму не выпадкова, што ў многіх хрэстаматыях каментарыі займаюць значную частку іх аб’ёму.

Велізарныя магчымасці для выкарыстання гістарычных крыніц у навучанні гісторыі прадстаўляюць электронныя сродкі навучання. У першую чаргу гэта камп’ютэры, якія ствараюць магчымасці выкарыстання ў вучэбным працэсе практычна неабмежаваных магчымасцей інфармацыйных рэсурсаў глабальнай сеткі Інтэрнет, якая забяспечвае любому карыстальніку доступ да арыгінальных дакументаў, якія захоўваюцца ў багацейшых архівах свету. Частка з іх ужо перанесена на лічбавыя носьбіты і размешчаны на адпаведных сайтах архіваў.

Не менш інфарматыўнымі з’яўляюцца сайты нацыянальных бібліятэк, якія даюць магчымасць выкладчыкам і студэнтам непасрэдна знаёміцца з выдадзенымі ў розных краінах тэматычнымі зборнікамі дакументаў, а таксама

сайты айчынных і замежных універсітэтаў, якія змяшчаюць распрацаваныя выкладчыкамі зборнікі дакументаў, хрэстаматыі і практыкумы. Усе гэта можа быць выкарыстана на практычных і семінарскіх занятках, пры распрацоўцы курсавых і дыпломных праектаў, у самастойнай навукова-даследчай рабоце студэнтаў.

Такім чынам, вялікае адукацыйна-выхаваўчае значэнне пісьмовых гістарычных крыніц у навучанні гісторыі садзейнічае фарміраванню ў студэнтаў асноўных кампетэнцый, звязаных з будучай прафесійнай дзейнасцю, робіць неабходнай далейшую навуковую распрацоўку праблемы адбору і метадычнай апрацоўкі гістарычных крыніц пры стварэнні зборнікаў дакументаў і хрэстаматый па айчыннай і сусветнай гісторыі.

Літаратура

1. Иванов, Д. Компетентности и компетентностный подход в современном образовании /Д. Иванов. – М.: Чистые пруды, 2007.
2. Зимняя, И.А. Компетентность человека – новое качество результата образоавания / И.А. Зимняя. – Барнаул; 2003. С.21.
3. Иванов, Д.А. Митрофанов, К.Г.Соколова, О.В. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий / Д.А. Иванов, К.Г. Митрофанов, О.В. Соколова. – М.:2003.
4. Степанищев, А.Т. История России: преподавание в школе: Учеб.пособие/ А.Т. Степанищев. – М.: Гардарики, 2001.